

Uitleg 1

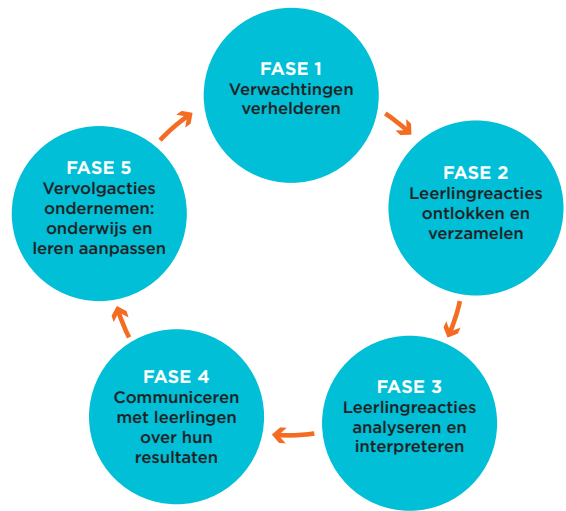
FORMATIEF EVALUEREN: REFLECTEREN MET COLLEGA'S

Startinformatie

Als je school meer wil met formatief evalueren (FE) zijn er veel mogelijkheden om te professionaliseren. Je kunt boeken en artikelen lezen en naar studiedagen gaan. Maar een van de krachtigste middelen is om samen te reflecteren op je eigen onderwijs en te leren van elkaar. Dit kan met het hele schoolteam, maar ook met een kleinere groep uit het team.

Deze werkvorm is bedoeld om in teams van elkaar te leren. Voor het werken met de kaarten is het belangrijk dat jij en je collega's de vijf fasen van formatief evalueren kennen. In het document *Formatief evalueren in het primair onderwijs: Werken aan groei* staat veel basisinformatie. De casussen op de gesprekskaarten zijn hierop gebaseerd. Je vindt het document op formatiefevalueren.slo.nl – leraar po – aan de slag.

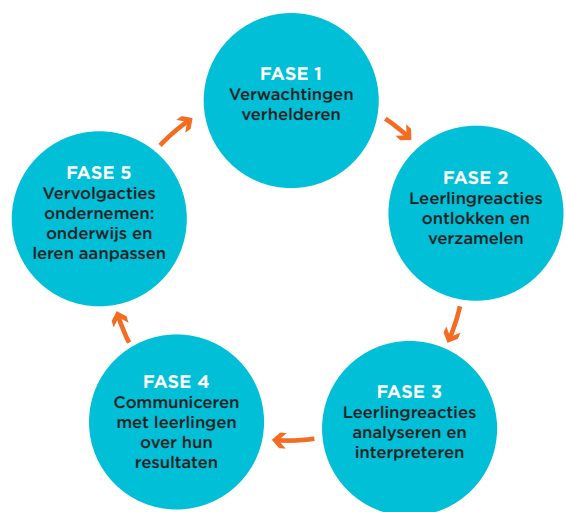
Uitleg 2

Doel van de werkvorm

1. Reflecteren op het eigen onderwijs aan de hand van de vijf fasen van formatief evalueren.
2. Elkaar helpen bij het vergroten van het handelingsrepertoire in de vijf fasen van formatief evalueren.

Werkwijze

- In de voorbereiding op het gesprek kun je aan de deelnemers vragen om na te denken over enkele voorbeelden van formatief evalueren uit hun eigen praktijk en die te gebruiken tijdens de bespreking.
- Maak groepen van drie tot vijf personen: leerkrachten, vakleerkrachten, IB'ers, RT'ers en/of MT/directeur. Denk na over welke samenstelling je kiest.
- Bespreek per fase van de FE-cyclus enkele kaarten: de kaart met uitleg en de reflectiekaarten met vragen. Het is niet nodig om alle reflectiekaarten van de betreffende fase te bespreken.
- Iemand van de groep leest een reflectiekaart voor en beantwoordt de vraag/vragen van de kaart. Niet iedere vraag hoeft door alle leden van het groepje beantwoord te worden.
- Beperk de gesprekstijd per kaart tot 5 - 10 minuten.
- Neem voor het totale gesprek ongeveer 45 tot maximaal 90 minuten de tijd. Als iedere kaart besproken wordt duurt het gesprek in de meeste gevallen te lang.

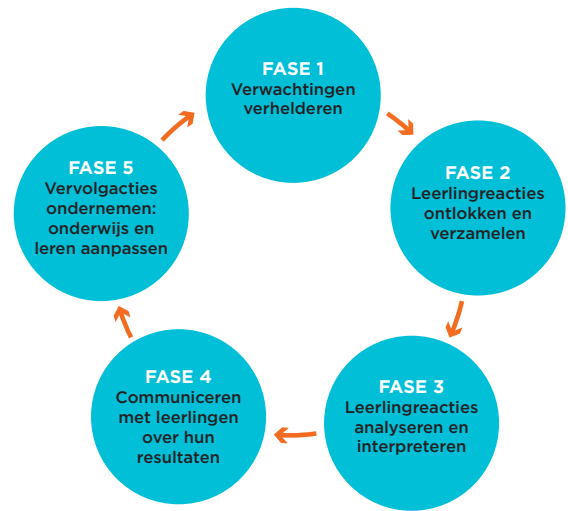

Uitleg 3

Tips

- Je kunt iemand helpen bij het reflecteren op zijn eigen onderwijs door open vragen te stellen naar aanleiding van de antwoorden die iemand op een eerste vraag heeft gegeven.
- Als je iemand wilt helpen door middel van concrete suggesties hoe te handelen in de klas, wacht daar even mee: geef je collega's voldoende denktijd.
- Het is niet noodzakelijk om bij het bespreken de volgorde van de vijf fases aan te houden, maar voor leraren die minder bekend zijn met formatief evalueren is deze volgorde wel overzichtelijker.
- Geef uiteindelijk suggesties die passen bij de context van degene die de vraag beantwoordt en niet vanuit je eigen situatie.

Toelichting op FASE 1

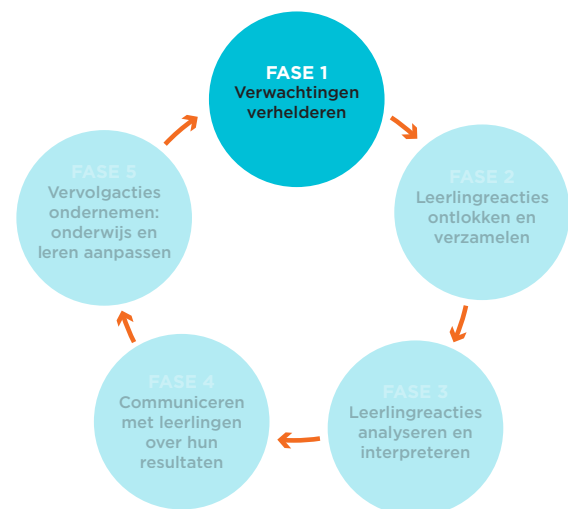
VERWACHTINGEN VERHELDEREN

De leerkracht en leerlingen weten aan welke leerdoelen en succescriteria ze werken. De leerkracht vraagt zich af: 'Welke doelen en succescriteria wil ik met mijn leerlingen bereiken?'

In de klas is het van belang dat leerdoelen en succescriteria met leerlingen worden besproken en vastgesteld. Dit is voorwaardelijk voor het goed kunnen uitvoeren van de andere fasen.

Uitleg

- Leerdoelen geven weer wat de bedoeling is dat de leerlingen gaan leren.
- Succescriteria zijn indicatoren waaraan je kunt zien of leerlingen op de goede weg zijn om de doelen te behalen. Ze beschrijven concreet gedrag.

FASE 1

VERWACHTINGEN VERHELDEREN

Het is belangrijk dat leerlingen bekend zijn met de leerdoelen, zodat duidelijk is waar zij naartoe werken en waarom bepaalde kennis en vaardigheden van belang zijn voor nu en later, binnen en buiten school.

- Geef een voorbeeld van een activiteit of opdracht waarbij je voor de start ervoor zorgt dat de leerlingen bekend zijn met de leerdoelen.
- Op welke manier vertel jij de leerlingen wat de leerdoelen zijn? Geef een voorbeeld.
- Begrijpen de leerlingen de leerdoelen? Hoe ga je dat na?

2

FASE 1

VERWACHTINGEN VERHELDEREN

Het is niet altijd wenselijk om de leerdoelen en/of succescriteria al aan het begin van een les of lessenreeks met de leerlingen te delen. Soms is het beter om dat later te doen.

- Geef een voorbeeld waarin je de doelen en/of succescriteria voor de leerlingen niet voor de start van de activiteit of opdracht geeft (of bespreekt), maar op een later moment.
- Welke overwegingen heb je om de leerlingen niet bekend te maken met de leerdoelen?
- Heb je een voorbeeld uit je eigen praktijk dat je de doelen en/of succescriteria later hebt besproken en dat je het achteraf beter aan het begin had kunnen doen.

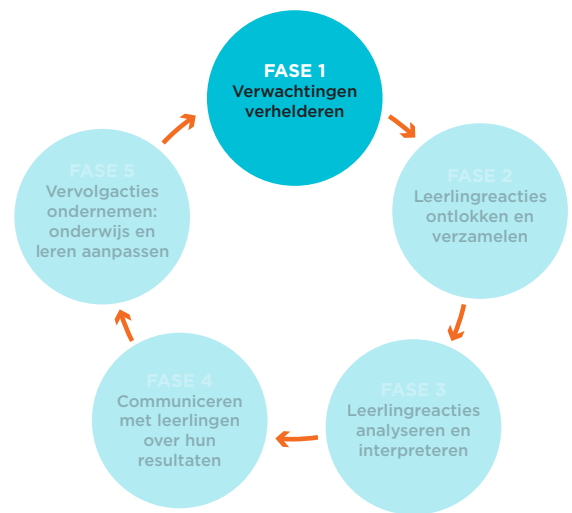
3

FASE 1

VERWACHTINGEN VERHELDEREN

Voor leerlingen zijn succescriteria van groot belang: weten ze hoe succes eruitziet, dus wanneer ze het leerdoel of de leerdoelen bereikt hebben?

- Geef een voorbeeld van succescriteria uit jouw onderwijs van de laatste drie weken die je met de leerlingen hebt besproken en vastgesteld. Wat was het bijbehorende leerdoel?
- Welke werkvormen gebruik jij om succescriteria met leerlingen te verhelderen en vast te stellen?

4

FASE 1

VERWACHTINGEN VERHELDEREN

Succescriteria hoeven gedurende het onderwijs- leerproces niet voor alle leerlingen dezelfde te zijn: leerlingen kunnen werken aan dezelfde leerdoelen, maar met (deels) verschillende criteria.

- Geef een voorbeeld van een situatie waarbij de leerlingen werken aan hetzelfde leerdoel, maar wel verschillende succescriteria hebben. Welke overwegingen heb je hiervoor?
- Hoe differentieer jij vooral: leerlingen werken aan verschillende leerdoelen leerlingen werken aan hetzelfde leerdoel maar met (deels) verschillende succescriteria? Welke overwegingen heb je hierbij?

5

FASE 1

VERWACHTINGEN VERHELDEREN

Er zijn verschillende manieren om de succescriteria voor leerlingen te verhelderen. Uit onderzoeken blijkt dat het samen met leerlingen bekijken van voorbeelden van goede en minder goede kwaliteit, een effectieve manier is voor het verhelderen van succescriteria.

- Geef een voorbeeld hoe jij succescriteria verheldert voor en met de leerlingen.
- Wanneer laat je leerlingen voorbeelden van goede kwaliteit en van minder goede kwaliteit bekijken? Voordat leerlingen aan de slag gaan met een activiteit of opdracht, tijdens of erna? Wat zijn je overwegingen en ervaringen? Wat werkte en wat werkte niet?
- Heb je tips om voorbeelden van minder goede kwaliteit van leerlingen uit de klas pedagogisch goed naar voren te brengen en bespreken?

6

FASE 1

VERWACHTINGEN VERHELDEREN

Hoewel de inbreng van de leerkracht in deze fase erg bepalend is, is het van belang dat hij de leerlingen actief betreft bij het vaststellen van de succescriteria.

- Geef een voorbeeld waarin de leerlingen met elkaar de succescriteria hebben vastgesteld. Wat was jouw rol daarbij?
- Kun je een voorbeeld geven een bespreking over de succescriteria met de leerlingen echt winst opleverde voor het uitvoeren van de activiteit of opdracht. Wat was de winst?

7

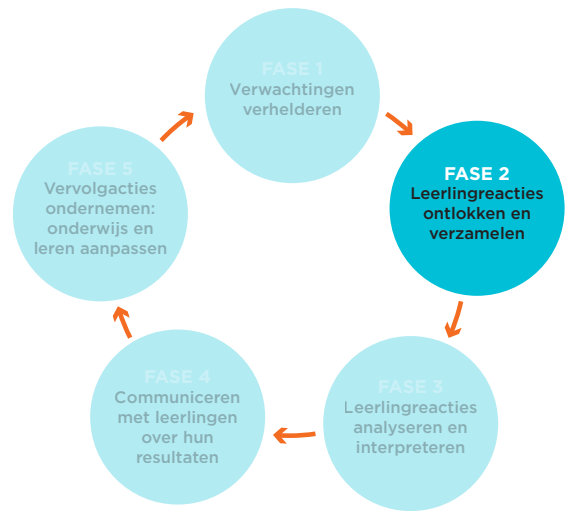
Toelichting op FASE 2

LEERLINGREACTIES ONTLOCKEN EN VERZAMELEN

De leerkracht zet specifieke leeractiviteiten in die inzicht geven in hoeverre de leerlingen de leerdoelen al beheersen of bereikt hebben. De leerkracht vraagt zich af: 'Welke informele en formele activiteiten zet ik in om informatie te verzamelen over het leren?'

Uitleg

- Informele werkvormen voor formatief evalueren zijn o.a. observaties en gesprekken met leerlingen.
- Formele werkvormen voor formatief evalueren zijn o.a. diagnostische toetsen, spreekbeurten en portfolio's.

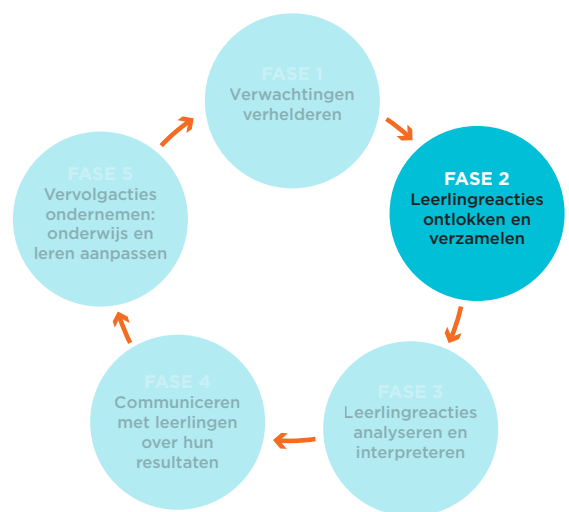
8

FASE 2

LEERLINGREACTIES ONTLOCKEN EN VERZAMELEN

De leerkracht zet specifieke leeractiviteiten in die inzicht geven in hoeverre de leerlingen de leerdoelen al beheersen of bereikt hebben. De gekozen leeractiviteiten moeten passen bij de leerdoelen en bijbehorende succescriteria en rijke informatie leveren.

- Denk aan de activiteiten van afgelopen drie weken. Met welke activiteiten heb je vooraf geïnventariseerd in hoeverre de leerlingen de leerdoelen hebben bereikt? Noem twee voorbeelden uit twee verschillende leergebieden/vakken.
- In hoeverre gebruik je de leerdoelen om passende activiteiten te selecteren en in te zetten? Geef een voorbeeld van kunst & cultuur, wereldoriëntatie of bewegingsonderwijs.
- Geef een voorbeeld van een activiteit waarbij het lukt om zicht te krijgen op waar *alle* leerlingen staan.

9

FASE 2

LEERLINGREACTIES ONTLOCKEN EN VERZAMELEN

De leerkracht stelt open, rijke vragen als hij wil weten waar leerlingen staan en in hoeverre ze de leerdoelen beheersen.

- Geef een voorbeeld van een rijke vraag die je kunt stellen bij rekenen/wiskunde of bij taal om te bepalen waar de leerlingen staan ten opzichte van de leerdoelen.
- Bereid je voor de les een of meerdere vragen voor om zicht te krijgen op waar leerlingen staan? Wat zijn redenen om dat wel/niet te doen?

10

FASE 2

LEERLINGREACTIES ONTLOCKEN EN VERZAMELEN

Als de leerling weet welk doel of welke doelen hij moet bereiken én weet wanneer hij die doelen heeft bereikt, kan hij ook zelf meedenken hoe hij kan laten zien wat hij al begrijpt, kan en weet.

- Geef een voorbeeld dat leerlingen met jou hebben meegedacht hoe ze kunnen laten zien waar ze staan en of ze de leerdoelen hebben bereikt.
- Welke activiteiten dragen leerlingen aan? Zijn dat activiteiten die ze alleen, samen in groepjes en/of klassikaal moeten uitvoeren?

11

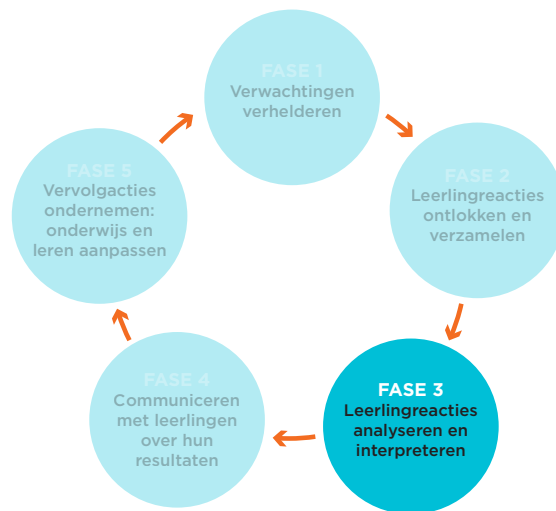
Toelichting op FASE 3

LEERLINGREACTIES ANALYSEREN EN INTERPRETEREN

De leerkracht gaat na waar de groep, groepjes en individuele leerlingen staan ten opzichte van de leerdoelen. De leerkracht vraagt zich af: 'Hoe analyseer en interpreteer ik de leerlingreacties?'

Uitleg

- Het is belangrijk om de tijd om de leerlingreacties goed te analyseren, tijdens en/of na de lessen. Het is effectiever om minder leerlingreacties te verzamelen (te toetsen) en meer tijd te nemen voor analyse en interpretatie dan andersom.
- De succescriteria zijn van belang om focus aan te brengen in de analyse en de juiste interpretaties te maken.

12

FASE 3

LEERLINGREACTIES ANALYSEREN EN INTERPRETEREN

De leerkracht gaat na waar de groep en waar individuele leerlingen staan ten opzichte van de leerdoelen.

- Geef een voorbeeld hoe jij de leerlingreacties van de leerlingen analyseert en interpreteert.
- Doe jij dit (bijna) altijd op eenzelfde manier of doe je dit op verschillende manieren? Welke overwegingen heb je daarbij?

13

FASE 3

LEERLINGREACTIES ANALYSEREN EN INTERPRETEREN

De leerlingen kunnen ook hun eigen werk bekijken aan de hand van de succescriteria. Ze zien wat ze goed hebben gedaan en waar ze wellicht nog een keer naar moeten kijken.

- Geef een voorbeeld van hoe leerlingen hun eigen werk hebben geanalyseerd aan de hand van de succescriteria. Waar was je tevreden over en waar minder?
- In hoeverre *model* jij als leerkracht hoe je leerlingwerk aan de hand van succescriteria analyseert, zodat leerlingen dit ook zo kunnen doen?
- Heb je nagedacht over hoeveel succescriteria je meegaf aan de leerlingen om hun eigen werk te bekijken? Was dat behapbaar voor de leerlingen?

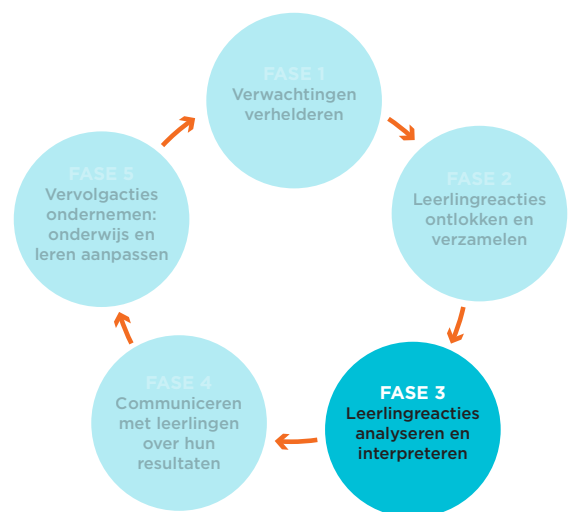
14

FASE 3

LEERLINGREACTIES ANALYSEREN EN INTERPRETEREN

Bij het analyseren en interpreteren kunnen leerlingen zelf ook een belangrijke rol spelen door het werk van elkaar te vergelijken aan de hand van de succescriteria.

- Geef een voorbeeld dat leerlingen elkaars werk bespreken in tweetallen of kleine groepjes aan de hand van een of meer succescriteria. Wanneer is het beter in tweetallen en wanneer in drie- of viertallen?
- Als je leerlingen klassikaal op het werk van een medeleerling laat reageren, hoe doe je dit dan?

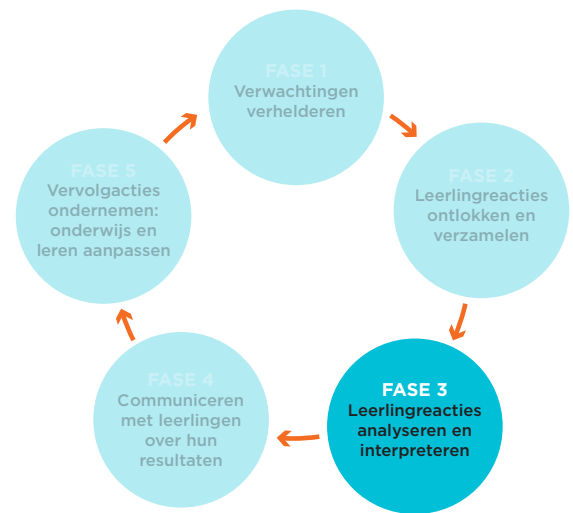
15

FASE 3

LEERLINGREACTIES ANALYSEREN EN INTERPRETEREN

Bij het analyseren van leerlingreacties kunnen verschillende (online) hulpmiddelen gebruikt worden.

- Welke hulpmiddelen gebruik je bij het analyseren van de leerlingreacties? Ben je tevreden over deze hulpmiddelen?
- In hoeverre stem jij de hulpmiddelen af met collega's?

16

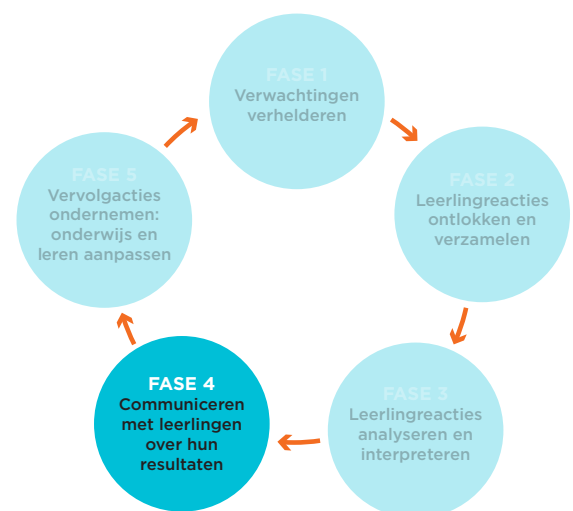
Toelichting op FASE 4

COMMUNICEREN MET LEERLINGEN OVER HUN RESULTATEN

Leerkracht en leerlingen geven effectieve feedback en maken daarbij gebruik van de succescriteria en het werk dat de leerlingen hebben laten zien. De leerkracht vraagt zich af: 'Hoe zorg ik voor de feedback en verbeter suggesties?' Daarbij komen zowel sterke als verbeterpunten aan bod.

Uitleg

- Je kunt feedback geven op taakniveau (is de opdracht duidelijk en kan die worden uitgevoerd?), procesniveau (aanpak en strategie van de leerling) en zelfregulering (evaluatie en bijsturing door de leerling van de aanpak en strategie).
- Je kunt feedback geven aan de hele klas, aan een groepje, aan individuele kinderen, maar leerlingen kunnen ook elkaar feedback geven (peer feedback).
- Plan ruimte voor gerichte feedback aan de kinderen.

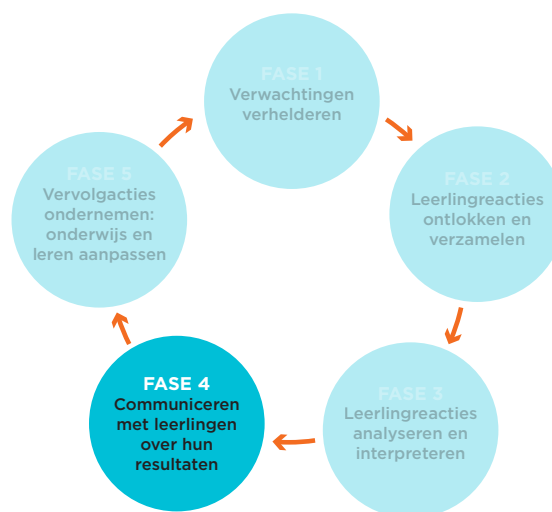
17

FASE 4

COMMUNICEREN MET LEERLINGEN OVER HUN RESULTATEN

De leerkracht geeft effectieve feedback en maakt daarbij gebruik van de succescriteria en het werk dat de leerlingen hebben laten zien.

- Heb je afgelopen weken feedback gegeven op het werk van leerlingen? Geef een voorbeeld van feedback waarvan jij merkte dat de leerling er veel aan had.
- In hoeverre gebruik je de succescriteria bij het geven van feedback en hoeveel feedback geef je aan leerlingen?

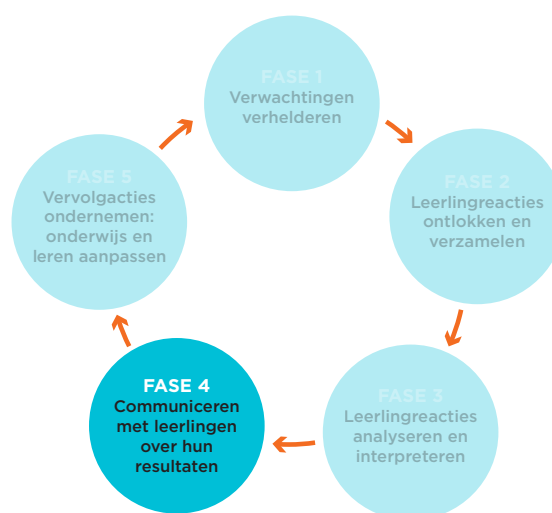
18

FASE 4

COMMUNICEREN MET LEERLINGEN OVER HUN RESULTATEN

Feedback op taakniveau gaat over de inhoud van de opdracht voor de leerlingen.

- Geef een voorbeeld van feedback op taakniveau waarbij je tijdig feedback gaf op het werk van de leerlingen en een voorbeeld waarbij je lang(er) hebt gewacht met feedback op taakniveau. Wat zijn je overwegingen?
- Gebruik je concrete voorbeelden van werk van anderen bij het geven van feedback? Welke overwegingen heb je daarbij?

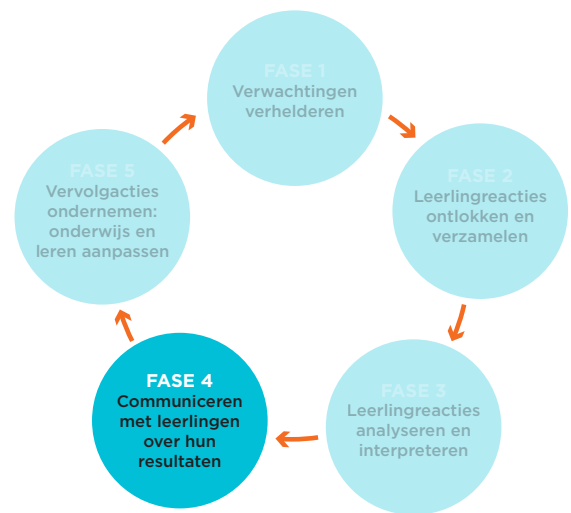
19

FASE 4

COMMUNICEREN MET LEERLINGEN OVER HUN RESULTATEN

Feedback op procesniveau is gericht op het leerproces dat nodig is om de taak uit te voeren of te begrijpen. Het gaat hierbij om de aanpak, de strategie die de leerling gebruikt. De leerkracht kan in deze feedback bijvoorbeeld alternatieve oplossingen aandragen.

- Geef een voorbeeld van feedback op procesniveau waar jij tevreden over bent.
- Wat was het effect van de feedback op procesniveau?

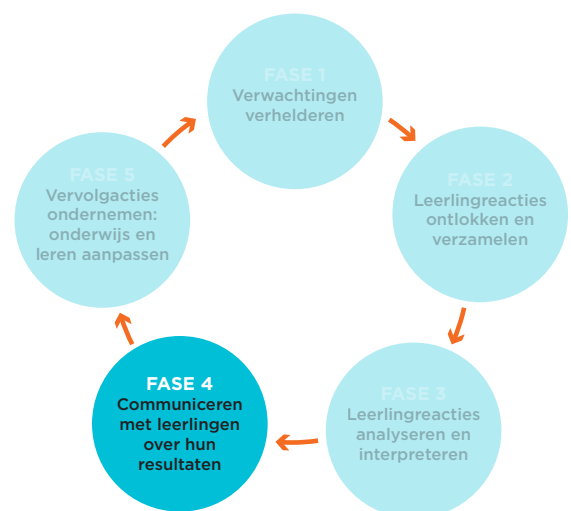
20

FASE 4

COMMUNICEREN MET LEERLINGEN OVER HUN RESULTATEN

Feedback op zelfregulering is gericht op hoe leerlingen de aanpak evalueren en bijsturen. Ze leren kijken naar wat ze hebben gedaan, wat ze goed gedaan hebben en wat nog beter kan. Ze leren nadenken over de fouten die ze gemaakt hebben en over de oorzaak daarvan.

- Geef een voorbeeld van feedback op zelfregulering waar jij tevreden over bent.
- Sluit deze feedback goed aan bij de lesmethoden die je gebruikt? Kun je dat toelichten?

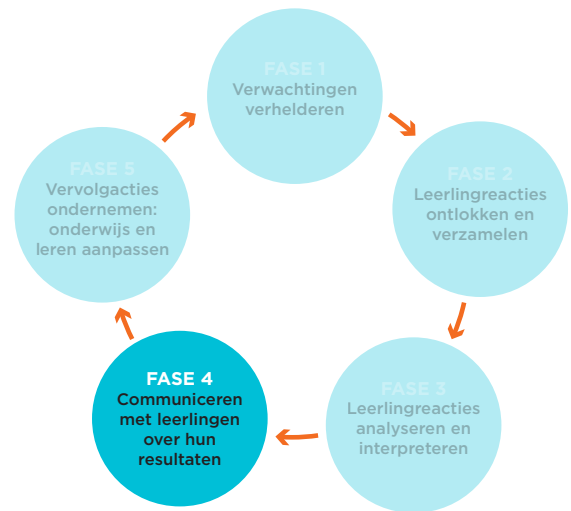
21

FASE 4

COMMUNICEREN MET LEERLINGEN OVER HUN RESULTATEN

Niet alleen de leerkracht, ook medeleerlingen kunnen feedback geven (peer feedback). Ze kunnen aan de hand van de succescriteria sterke punten en verbeterpunten noemen van elkaars werk en er met elkaar over in gesprek gaan.

- Op welke manier organiseer jij dat leerlingen elkaar feedback kunnen geven?
- In hoeverre *model* jij hoe je feedback kunt geven op het werk van elkaar?
- Welk verschil is er voor jou tussen de feedback die leerlingen elkaar geven en de feedback die jijzelf aan hen geeft?
- Wat zijn de voor- en de nadelen van peer feedback? Wat is er nodig voor peer feedback in jouw lessen?

22

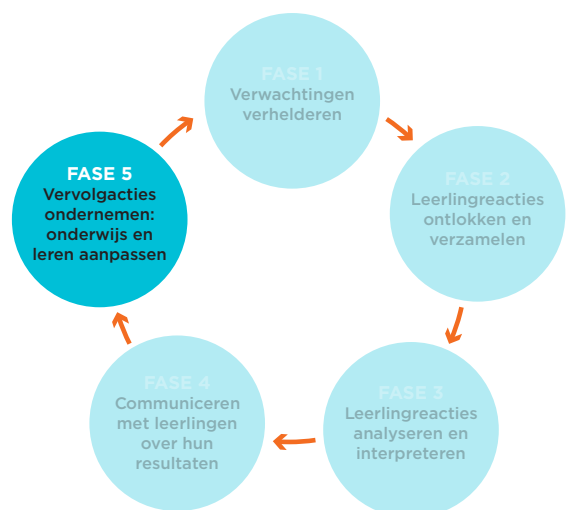
Toelichting op FASE 5

VERVOLGACTIES ONDERNEMEN: ONDERWIJS EN LEREN AANPASSEN

De leerkracht past de lessen aan wanneer leerlingen de leerdoelen nog niet, of juist al wel behaald hebben. De leerkracht vraagt zich af: 'Hoe kan ik flexibel inspelen op wat leerlingen nog nodig hebben en activiteiten aanpassen?'

Uitleg

- De leerkracht laat leerlingen hun werk verbeteren nadat ze feedback hebben gekregen
- De leerkracht geeft aandacht aan een passend aanbod voor **alle** kinderen, niet alleen voor kinderen die meer nodig hebben, maar ook voor kinderen die meer uitdaging behoeven.

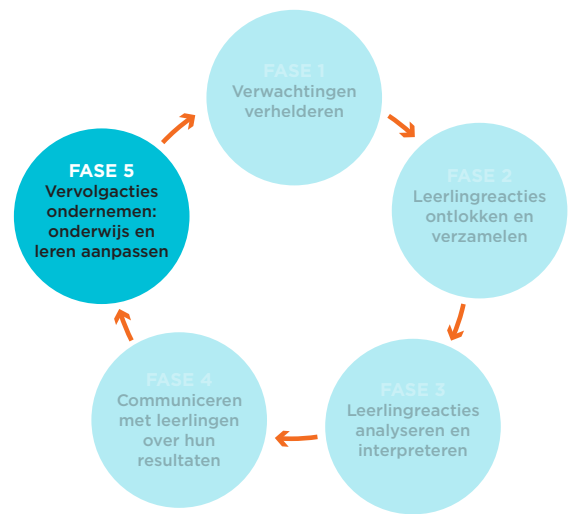
23

FASE 5

VERVOLGACTIES ONDERNEMEN: ONDERWIJS EN LEREN AANPASSEN

De leerkracht past de lessen aan (denk aan instructie, materialen, werkvorm enzovoort) wanneer leerlingen de leerdoelen nog niet, of juist al wel behaald hebben.

- Geef uit een recente les een voorbeeld dat je de les aanpaste.
- Welke overwegingen heb je om de les wel of niet aan te passen?

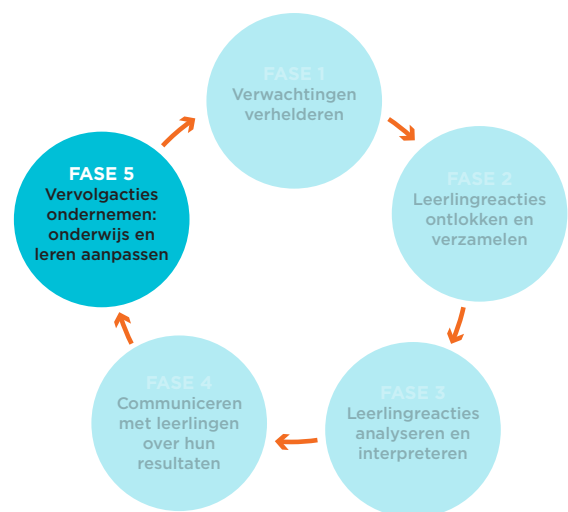
24

FASE 5

VERVOLGACTIES ONDERNEMEN: ONDERWIJS EN LEREN AANPASSEN

Het effectief kunnen aanpassen van je les en met leerlingen in gesprek gaan over andere manieren van leren, vraagt om kennis van leren, leerlijnen en een passend handelingsrepertoire.

- In hoeverre heb jij zicht op de leerlijnen van de vakken waarin je lesgeeft?
- Weet jij wat er concreet in de vakken gebeurt in de groepen onder én boven jouw groep?

25

FASE 5

VERVOLGACTIES ONDERNEMEN: ONDERWIJS EN LEREN AANPASSEN

Ook de leerling kan meedenken over de manier waarop hij verder wil werken aan zijn leerdoelen: met de leerkracht, met een andere leerling die hem kan helpen of zelf.

- Geef een voorbeeld waarbij jij een leerling of de hele klas hebt laten meedenken over de manier waarop ze aan hun leerdoelen kunnen werken.
- Wat zijn overwegingen om leerlingen wel/niet hierover te laten meedenken?

